

Meeuwen gedijen goed bij het terugzetten van bijvangsten.

Wie het kleine niet eert

Aanlandplicht ondermaatse vis verhit gemoederen

Tussen 1 januari 2015 en 1 januari 2019 moeten stapsgewijs alle ondermaatse bijvangsten aan land worden gebracht van de vissoorten die onder de Europese quotumregeling vallen. De visserij keert zich tegen de maatregel, en ook wetenschappers zijn kritisch, maar ngo's lijken tevreden. Net als diverse 'chef-koks'.

Het moet gezegd: de campagne filmpjes van Hugh's Fish Fight zijn vaak indrukwekkend. De Britse tv-ster en chefkok Hugh Fearnley-Whittingstall loopt al jaren te hoop tegen de 'wettelijk verplichte verspilling' in de visserij. Zo filmde hij in 2011 aan boord van een kleine kotter voor de kust van Engeland. Een geëmotioneerde visser stond

bij manden vol prachtige vis. "Twenty quid", brieste hij, 'twintig pond', terwijl hij een stevige kabeljauw zo overboord kieperde. Even later hielp de rest van de bemanning mee om ook de andere manden over de rand leeg te kieperen: voor meer dan duizend pond dode kabeljauw. "Het was wel een beetje een raar filmpje", vindt Nathalie

TEKST
Rob Buijer

ILUSTRATIES
Janny Bosman, Jelger Herder, Stichting de Noordzee, Visserijnieuws en Cor Vonk

Steins, onderzoekster bij Wageningen Marine Research in Yerseke. "De enige reden waarom die visser deze prachtige vissen niet aan land mocht brengen was blijkbaar omdat zijn quotum al vol was. Hij had gewoon meer gevestigd dan hij mocht." Toch misten deze en andere acties van Hugh's Fish Fight hun doel niet. Tot diep in ▶



Volgens schipper Cor Vonk kunnen de hoge kosten van de aanlandplicht beter worden ingezet voor het verduurzamen van de visserij.

Brussel wist hij mensen op de been te krijgen tegen de verspilling in de visserij. Vriend en vijand zijn het er nu over eens dat de Britse tv-kok een belangrijke stimulans is geweest voor de aanlandplicht, die in 2013 bij de herziening van het gemeenschappelijk visserijbeleid in Europa werd ingesteld.

Laaghangend fruit

De aanlandplicht voor de visserij wordt sindsdien gefaseerd ingevoerd. Vanaf 1 januari 2015 is het bijvoorbeeld al verplicht om de ongewenste bijvangsten van ondermaatse en bovendien gequoteerde vis uit de pelagische visserij, op bijvoorbeeld haring of makreel, aan land te brengen. "Dat was op het gebied van ongewenste bijvangsten het laaghangende fruit", zegt Steins. "Doordat pelagische vissen in scholen van dezelfde soort rondzwemmen, kunnen vissers er met behulp van sonar heel gericht op vissen. De bijvangst in deze vorm van visserij bedraagt dan ook meestal niet meer dan een procent of vijf." Sinds 1 januari 2016 wordt ook in de bodemvisserij de aanlandplicht in fases ingevoerd. De ondermaatse tong in de platvisvisserij was de eerste; in 2018 of 2019 is de ongewenste bijvangst van schol in de tongvisserij aan de beurt. En daar doet het de visserij wel serieus pijn, legt Steins uit. "De tongvisserij werkt met een maaswijdte van ongeveer tachtig millimeter. Dat betekent dat je de meeste slibtongetjes inderdaad wel doorlaat. Maar schol, die vaak op dezelfde plekken zwemt als tong, is een veel driehoekiger, stuggere vis. Op basis van een eigen onderzoek zien we dat het net van een tongvisser voor gemiddeld 28% vol zit met maatse, marktwaardige vis. Voor ongeveer een kwart zit het vol met ondermaatse schol,

naast ook nog eens een kwart andere ondermaatse vis zoals schar en nog eens een procent of twintig bodemdieren, zoals zeesterren of krabben.'

Habbekrats

De aanlandplicht heeft de afgelopen jaren al veel protest veroorzaakt onder vissers. Ze worden nu verplicht om alle vissen die onder de quotumregeling vallen aan de wal te brengen, ook de ondermaatse vis die ze voorheen juist zo snel mogelijk weer overboord moesten zetten. Al die vis neemt ruimte in aan boord en komt dus in plaats van vis die potentieel veel meer opbrengt op de afslag. De vissers vullen hun kisten het liefst met tong, tarbot en griet die meer

dan tien euro de kilo opbrengt, en ook met schol en schar, ook al brengt die tien keer minder op. Maar daarnaast moeten ze nu dus ook ondermaatse vis meenemen die voor een habbekrats naar de vismeelfabriek moet worden afgevoerd.

Een ander probleem voor de vissers zijn de zogenoemde verstikkingssoorten in de gemengde visserij, legt Steins uit. "Dat zijn soorten waarvoor het quotum beperkt is. Wanneer een visser uit is op tong of schol, maar hij vangt ondertussen teveel kabeljauw, dan moet de visserij op tong en schol ook gestaakt worden wanneer het nationale quotum voor kabeljauw is bereikt. Zelfs al heeft hij nog quotum voor tong en schol over."

Dode vis

"Maar het ergst vind ik nog de verspilling die deze regel juist veroorzaakt", zegt kottervisser Cor Vonk van de Texel 1. "We moeten straks een heleboel vis aan land brengen die je niet eens mag opeten van de wet. Normaal gingen die weer overboord. Een deel van die vissen overleeft het gewoon en die blijven dus behouden voor de visserij van de toekomst. Een ander deel wordt opgegeten door vogels of zeehonden en blijft dus ook in de voedselketen", stelt Vonk.

Hoevél procent een ritje in een sleepnet van een pulsvisser en vervolgens een sorteerband aan dek precies overleeft, daar deed Wageningen Marine Research de afgelopen jaren een experimenteel onderzoek naar dit in opdracht van de Coöperatieve Visserijorganisatie. Vissen die aan het eind van de sorteerband in principe overboord zouden worden gezet, werden in dit experiment opgevangen in speciale bakken. Ook aan het begin van de band werden vissen bemonsterd. In de

Meeuwenvoer

"Wat je met de bijvangsten uit de visserij moet doen? Opeten!" Meeuwenonderzoeker Kees Camphuysen van het Koninklijk Nederlands Instituut voor Onderzoek der Zee, het NIOZ op Texel, reageert in eerste instantie vrij laconiek wanneer hem wordt gevraagd naar een oplossing voor het probleem van de ongewenste bijvangsten en de discards in de visserij. "Ons instituut heeft onderzoeksfuiken in de Waddenzee staan, waarmee we continu de visstand onderzoeken. Ik kan je zeggen dat daar veel visjes inzitten waar de consument de neus voor ophaalt, maar die eigenlijk prima te eten zijn!"

Zorgen over zijn onderzoeksdieren, de kleine mantelmeeuwen en zilvermeeuwen van de kolonies op Texel lijkt Camphuysen zich niet direct te maken. "Dat met name de kleine mantelmeeuwen voor een deel afhankelijk zijn geworden van het afval van de visserij is zeker. Zo zie ik in de kolonies dat er in het weekeinde, wanneer de kotters aan de wal liggen, veel minder voedsel wordt aangevoerd voor de jongen. Maar het afgelopen broedseizoen heb ik bij de meeuwen helemaal niets gemerkt van een verdere vermindering van de discards."

dagen daarna werd hun overleving nauwkeurig bijgehouden. Daaruit bleek dat gemiddeld 29% van de ondermaatse tong nog levensvatbaar was en 15% van de scholletjes. Hoeveel procent van die levende vissen vervolgens vlak achter de boot door zeehonden, meeuwen en jan-van-genten worden opgegeten konden de onderzoekers onmogelijk becijferen. In de tijd van de boomkorvisserij met wekkerkettingen was die overleving overigens nog stukken lager dan deze metingen uit de pulsvisserij. Toen overleefde maar een procent of vijf een tocht in het net.

Dat zeehonden, meeuwen en jan-van-genten nu ook worden aangevoerd als argument om de bijvangst niet mee te nemen naar de wal lijkt op een enigszins vreemd gelegenheidsargument tegen de aanlandplicht: de visserij als verkapte diervverzorgers van wilde vogels en zeezoogdieren. Toch vindt ook onderzoekster Steins het niet per definitie een onzinnig argument. "Ik ga er geen waardeoordeel aan hangen. Maar het is een feit dat de Noordzee geen ongerept natuurgebied meer is. Het is een gebied waar al jaren

economische activiteiten plaatsvinden en die hebben hun weerslag gehad op het ecosysteem. Je kunt dus constateren dat zeevogels en zeehonden nu last kunnen hebben van de aanlandplicht. Misschien is het weer een stapje terug naar de natuurlijke situatie maar dat oordeel is niet aan mij. Wij kunnen slechts beschrijven wat de effecten zijn op het ecosysteem wanneer er ineens minder makkelijk bereikbaar voedsel beschikbaar komt voor deze dieren."

Geen doel maar middel

Onder alle protesten van de visserij zelf en de op zijn minst sceptische houding van WUR-onderzoekster Steins, klinkt de directeur van Stichting De Noordzee, Floris van Hest, opvallend positief over de aanlandplicht. "Het gaat ons vooral om het hogere doel", licht hij toe. "De aanlandplicht is geen doel op zich maar slechts een middel om tot een meer selectieve, duurzame visserij te komen. We zaten al jaren met een enorme verspilling van hoogwaardige eiwitten in de visserij, in de vorm van prachtige vis die zó overboord werd gezet. Door de aanlandplicht wordt de

sector gedwongen om selectiever te gaan werken", vindt Van Hest. "Bovendien ontstaat er meer transparantie over wat er nou eigenlijk wordt gevangen." Hóe de sector selectiever moet gaan vissen, dat is vooral aan de vissers zelf, vindt Stichting De Noordzee. "De sector is sterk genoeg om hun innovatiekracht te benutten", aldus Van Hest. Toch wil hij al wel enkele denkrichtingen aangeven. "Door met de maaswijdte te variëren kunnen vissers een optimum zoeken tussen voldoende hoogwaardige vis en niet te veel ongewenste bijvangst. Daarnaast zouden ze de gebieden kunnen mijden waar bovengemiddeld veel ongewenste bijvangsten in de netten komen zoals haaien en roggen en dat ook aan elkaar communiceren." Behalve het verhogen van de selectiviteit, denkt Van Hest dat er ook veel te winnen is door de overleving aan boord te verbeteren. "Onderzoek heeft laten zien dat bij kortere trekken, bijvoorbeeld van één in plaats van twee uur, minder bijgevangen vissen de tocht in een net met de dood moeten bekopen. Er kunnen dan dus meer levende vissen worden teruggezet." ▶

Met rode kleurstof wordt de aangelande bijvangst nutteloos gemaakt.



Door technische aanpassingen is de overleving van jonge tong sterk toegenomen.





De komende tijd wordt onderzocht of door aanpassingen aan de elektrische pulsling selectiever kan worden gevisst.

Floris van Hest, directeur van Stichting de Noordzee:
 “De aanlandplicht is geen doel maar een middel om tot een duurzame visserij te komen.”



Samenwerking onder druk

Onderzoekster Steins kan zich goed voorstellen dat er ook negatieve effecten van de aanlandplicht zijn, met name op het onderzoek naar de visbestanden. “Er is veel geïnvesteerd in goede verhoudingen tussen het onderzoek en de visserij. Op dit moment is de samenwerking goed op het gebied van bijvoorbeeld gegevens verzamelen voor bestandsonderzoek. Als in 2019 de aanlandplicht helemaal zal zijn ingevoerd, wordt de handhaving zonder twijfel een punt van zorg. Want hoe ga je controleren of alle ongewenste bijvangsten wel inderdaad mee aan boord gaan? Het zou dus goed kunnen dat onderzoekers minder welkom worden aan boord van de schepen. Ook al gaan we helemaal niet mee om op ongewenste bijvangsten te controleren, toch kunnen vissers ons als pottenkijkers gaan zien, waardoor ook de noodzakelijke monitoring van visbestanden in gevaar kan komen.” Die monitoring van de visbestanden wordt vreemd genoeg ook als argument vóór de aanlandplicht aangevoerd. “Maar de monitoring op de zee ging goed”, vindt Steins. “Wanneer we het zouden moeten doen met het zogenaamd complete beeld dat alleen de aangelande vis moet bieden, dan ben ik bang dat we eigenlijk toch een heel vertekend beeld zullen krijgen.”

Langoustines

Toch heeft de aanlandplicht de visserij ook wel degelijk aan het denken gezet, beaamt

ook onderzoekster Steins. “In de visserij op langoustines is door vissers zelf een aangepast net ontwikkeld. Daardoor is er in die visserij nu wel 80% minder ongewenste bijvangst van ondermaatse schol en schar. Toch denk ik dat dit in bijvoorbeeld de tongvisserij een stuk lastiger zal zijn. De aanpassingen die tot nu toe zijn bedacht hebben steeds tot gevolg dat ook de dure doelsoort zelf uit het net kan ontsnappen.” De belangrijkste verbetering die de afgelopen jaren in de boomkorvisserij is doorgevoerd, is de vervanging van de wekkerkettingen door een elektrische puls. “Het motief was daar niet de ondermaatse bijvangst maar de bodemberoering en het brandstofverbruik”, weet Steins. “De vissers hadden zelf een enorm belang bij de invoering van de pulskor. Doordat ze vroeger met zware kettingen over de bodem sleepten was het brandstofverbruik ook hoog. Met een pulskor is het verbruik ongeveer de helft minder. Daarnaast is er tot 80% minder bijvangst van bodemdieren. Maar de ondermaatse vissen die onder de quota vallen worden ook in de pulsvisserij nog steeds bijgevangen. De komende jaren willen we daarom onderzoeken of we door aanpassingen aan de elektrische puls misschien selectiever kunnen vissen.” Daarnaast biedt de Europese wet vissers nog een uitweg via de ontheffing die ze kunnen krijgen voor vissen met een hoge overlevingskans bij de uitlaat van het schip. “Wanneer de visserij kan aantonen dat de



Vanaf 2018 of 2019 moet ook de bijvangst van ondermaatse schol worden aangeland.

bijgevangen vissen een goede overlevingskans hebben wanneer ze overboord worden gezet, hoeven ze niet aangeland te worden. Maar hoe hoog die overleving dan precies moet zijn, dat vermeldt de wet helaas niet. De wet is op meer punten vaag gebleven. Als het doel van de aanlandplicht het verduurzamen van de visbestanden is, wat zijn dan de getallen waar de visserij op afgerekend kan worden?”, vraagt Steins zich af.

Werkverschaffing

Kottervisser Vonk houdt zijn hart vast voor het moment dat hij de bijvangst uit de platvisserij écht aan land zal moeten brengen. “Ik heb al eens meegedaan aan een ‘discardproef’ van het samenwerkingsverband van kottervissers VisNed”, vertelt hij. “Waar we een trek van twee uur normaal gesproken binnen drie kwartier kunnen verwerken, waren we nu met twee man extra ruim anderhalf uur bezig om alle ondermaatse visjes eruit te sorteren en in aparte bakken te doen. Deze maatregel kost ons per saldo dus een ontzettende hoop tijd en extra mankracht en dus geld. Dat geld zouden we ook kunnen besteden aan innovaties in de kottervisserij.”

Vonk geeft toe dat de visserij op zichzelf vaak een conservatieve wereld is. “Dat zag je bijvoorbeeld bij de invoering van de pulswing. In eerste instantie moesten veel collega’s daar niets van hebben. Toch blijkt dat een van de beste uitvindingen in de kottervisserij.

We besparen enorm veel brandstof én bijvangst. Ik zou dan ook veel liever zien dat we kunnen experimenteren met bijvoorbeeld netten met een ‘Belgisch achtereind’. Dat zijn netten met een zone met een grotere maaswijdte voor het laatste stuk.

idee”, zo reageerde de Nederlandse Visserijbond op haar website, maar niet het werkelijke probleem. Het grote probleem van de bijvangst zit in de vis die volgens de wet helemaal niet als complete vis gegeten mag worden, omdat ze ondermaats is.

“Er is veel geïnvesteerd in goede verhoudingen tussen het onderzoek en de visserij.”

Verder zouden we ook moeten studeren op manieren om de overleving van ondermaatse vis aan boord te verbeteren. Maar als je ze meeneemt naar de wal, dan weet je zeker dat ze allemaal doodgaan.”

Wet

Ondertussen hebben ook Nederlandse chefs zich in de strijd om de bijvangst gemengd. Aan tafel bij Matthijs van Nieuwkerk, in de Wereld Draait Door, brak bijvoorbeeld sterrenchef Joris Bijdendijk van het Rijksmuseum in februari een lans voor het vaker eten van onbekende vissoorten die als bijvangst in de netten van de vissers terecht komen. “Een sympathiek

Al die bijvangst mogen dus niet eens naar het restaurant van het Rijksmuseum, maar gaan per vrachtwagen direct naar de dichtstbijzijnde vismeelfabriek.”

Toch ziet ook Van Hest een belangrijke rol voor de consument. “We slepen eiwit van over de hele wereld hier heen om onszelf en ons vee te voeren. Maar ondertussen laten we prachtige vissen waar we de neus voor ophalen, zo weer in zee kieperen. Wanneer de consument bijvoorbeeld meer schar en andere onbekende vissoorten zou willen eten, zou de visserij al een heel stuk duurzamer kunnen worden.”